

Гоменюк М.О., к.е.н., ст.викладач
Уманського НУС
вул. Інтернаціональна, 4/3, кв. 6
м. Умань
8067 975 54 55

Регіональний механізм регулювання інноваційної діяльності

У статті вказано на важливість питання визначення суті механізму регулювання інноваційною діяльністю в регіоні, проаналізовані підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до її визначення та наведене власне, уточнене трактування. Автор звертає увагу на те, що формування механізму регулювання інноваційної діяльності в регіоні відбувається під впливом двох основних факторів: створення умов для переходу на інноваційний шлях розвитку та появи мотивацій у суб'єктів господарювання для активізації інноваційних процесів. Крім того, автор переконує, що враховуючи незрілість в Україні ринкового середовища, не можна нехтувати адміністративними методами регулювання.

Постановка проблеми. Характерною особливістю нинішнього для України перехідного періоду є те, що світова економічна система демонструє подальше наростання суперечностей між посиленням глобалізації з одного боку, та актуалізацією регіонального аспекту – з другого.

Головні цілі сучасної інноваційної політики країни та її регіонів полягають у формуванні нової моделі інноваційного розвитку, яка включає важелі та механізми прискорення науково-технічного прогресу, визначення його пріоритетних напрямів, підвищення інвестиційної активності господарюючих суб'єктів, галузей, регіонів та держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням та дослідженням питань управління інноваційною діяльністю займаються відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, В. Геєць, О. Дацій [5], М. Козоріз [3], А. Поручник, І. Санду [6], В. Чижова [4], Л. Федулова, Г. Щокін [8].

Проте, незважаючи на чисельність наукових праць, присвячених проблемам управління формуванням інноваційної моделі розвитку української економіки, особливості регулювання цього аспекту на рівні регіонів розглядаються недостатньо та фрагментарно.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення особливостей механізму регулювання інноваційної діяльності на рівні регіону, уточнення суті категорії «регіональний механізм регулювання інноваційної діяльності», визначення факторів, що на нього впливають та недоліків функціонування існуючого механізму в сучасних економічних умовах України.

Виклад основного матеріалу. Досвід провідних країн Європейського союзу, США, Японії свідчить, що для досягнення успіху в інноваційному розвитку необхідно зосередити ресурси на реалізації національних пріоритетів, що охоплюють найважливіші вектори економічного розвитку, оскільки саме інноваційна модель розвитку економіки країни та регіонів є визначальним чинником прогресу суспільства та підвищення добробуту його громадян.

Побудова інноваційної моделі економічного розвитку потребує нових підходів до обґрунтування пріоритетів, фінансування, забезпечення ефективності використання ресурсів на всіх рівнях інноваційної системи, трансформації взаємозв'язку «наука – бізнес – влада – суспільство». У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження регіональних аспектів інноваційного розвитку.

В українському законодавстві, зокрема в Концепції державної регіональної політики [1] та Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» [2] під регіоном розуміють «визначені законодавством територіальні утворення субнаціонального рівня з системою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також інші територіальні утворення, які характеризуються, специфічністю, цілісністю та спільністю проблем розвитку і визначені законодавством для досягнення особливих цілей розвитку територій» та відносять території АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Тому саме в такому значенні термін «регіон» застосовується в даному дисертаційному дослідженні.

Основна мета регіонального управління – у вирішенні міжгалузевих науково-технічних проблем, а також у виробленні стратегії інноваційного розвитку, що забезпечує комплексний, збалансований, ефективний розвиток регіону, раціональне використання місцевих матеріально-технічних, мінерально-сировинних і трудових ресурсів, ефективне використання науково-технічного і виробничого потенціалу регіону [3].

Аналітичні дослідження показують [4], що в регіонах розуміють провідну роль регіональної інноваційно-інвестиційної політики у соціально-економічному розвитку територій із урахуванням притаманних їм особливостей, що робить їх конкурентоспроможними.

Активізація інноваційного розвитку розкриває перед економічною системою регіону суттєві можливості:

- підвищення конкурентоспроможності підприємств регіону;
- залучення коштів вітчизняних та зарубіжних інвесторів у галузі економіки регіону;

- посилення галузевої економічної інтеграції підприємств регіону з підприємствами інших регіонів і країн, створення стратегічних інноваційних структур;

- підготовка кваліфікованих спеціалістів із інноваційно-інвестиційної діяльності;

- поліпшення структури зовнішньоекономічної діяльності регіону;

- збільшення обсягів і розширення асортименту продукції, робіт і послуг.

Разом з тим розробка інноваційно-інвестиційної політики в регіонах має ряд слабких сторін, що проявляються у зведенні регіональною владою цього процесу до рівня оперативних рішень та у відсутності всебічного урахування особливостей та конкурентних переваг територій, слабкій орієнтації на перспективний розвиток. Головним завданням інноваційного менеджменту на регіональному рівні є вибір та використання найбільш оптимальних у конкретних економічних умовах інструментів управління інноваційними процесами з тим, щоб забезпечити раціональне використання наявних у регіоні ресурсів.

Аналіз свідчить, що існує внутрішня форма, яка організовує елементи змісту інноваційної діяльності на рівні регіону й визначає у подальшому інноваційний процес, що виявляє у свою чергу сутність інноваційної діяльності.

Можна вважати, що такою внутрішньою формою є організаційно-економічний механізм, його коригування і поліпшення на основі сучасних досягнень економічної науки та господарської практики з метою підвищення ефективності роботи в регіоні.

У науковій літературі зустрічається визначення організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності (процесу) [5, 6] та механізму управління [7,8].

Так, О.І. Дачій визначає організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності так: «будь-який механізм – це деякий пристрій. Організаційно – економічний механізм – це, відповідно, організаційно-економічний пристрій. Для успішної роботи механізму необхідні координація і «притирання» всіх його ланок. Це означає, що правильно і грамотно ініційована інноваційна діяльність з урахуванням чинників, що впливають на організаційно-економічний механізм створює передумови для ефективного реалізації інновації» [5, с. 39].

І. Санду [6] пропонує трактування механізму інноваційного процесу з огляду на його організаційно-економічну природу. До організаційних факторів він відносить планування і організацію НДДКР; розвиток підприємництва в науково-технічній сфері; освоєння інновацій у виробництві; інформацію, пропаганду і

поширення інновацій. До економічних складових механізму – фінансування і кредитування створення інновацій, їх поширення і освоєння у виробництві; стимулювання науки і створення інновацій; оподаткування і страхування організацій, що створюють і освоюють інновації; ціноутворення на науково-технічну продукцію.

Економічна енциклопедія дає таке визначення механізму управління: «сукупність необхідних взаємозв'язків, які виникають між різними елементами в системі промислового виробництва, що дозволяють впливати на фактори управління» [7].

Г. Щокін механізмом управління вважає сукупність цілей, принципів, методів, прийомів, форм і стимулів менеджменту, взаємозалежний вплив яких забезпечує найбільш ефективний розвиток соціальної групи, організації, суспільства в цілому [8].

Ці дослідження дозволили сформулювати авторське визначення регіонального механізму регулювання інноваційної діяльності, який розглядається як комплекс засобів цілеспрямованого впливу на інноваційну діяльність, що враховує наявний рівень інноваційного потенціалу регіону, включає розробку стратегії його розвитку, забезпечує ефективний та результативний соціально-економічний розвиток підприємств, організацій та регіональної громади.

На регіональний механізм управління інноваційною діяльністю впливають чинники зовнішнього і внутрішнього середовища. До чинників внутрішнього середовища належать:

- формування стратегії управління інноваційною діяльністю підприємств регіону;
- принципи інноваційної діяльності;
- кадровий потенціал інноваційної діяльності;
- інвестиційні ресурси.

До факторів зовнішнього середовища прямого та опосередкованого впливу відносять

- дії органів державного управління;
- законодавство;
- діяльність партнерів, споживачів, постачальників;
- рівень науково-технічного прогресу;
- міжнародні економічні відносини;
- стан національної економіки.

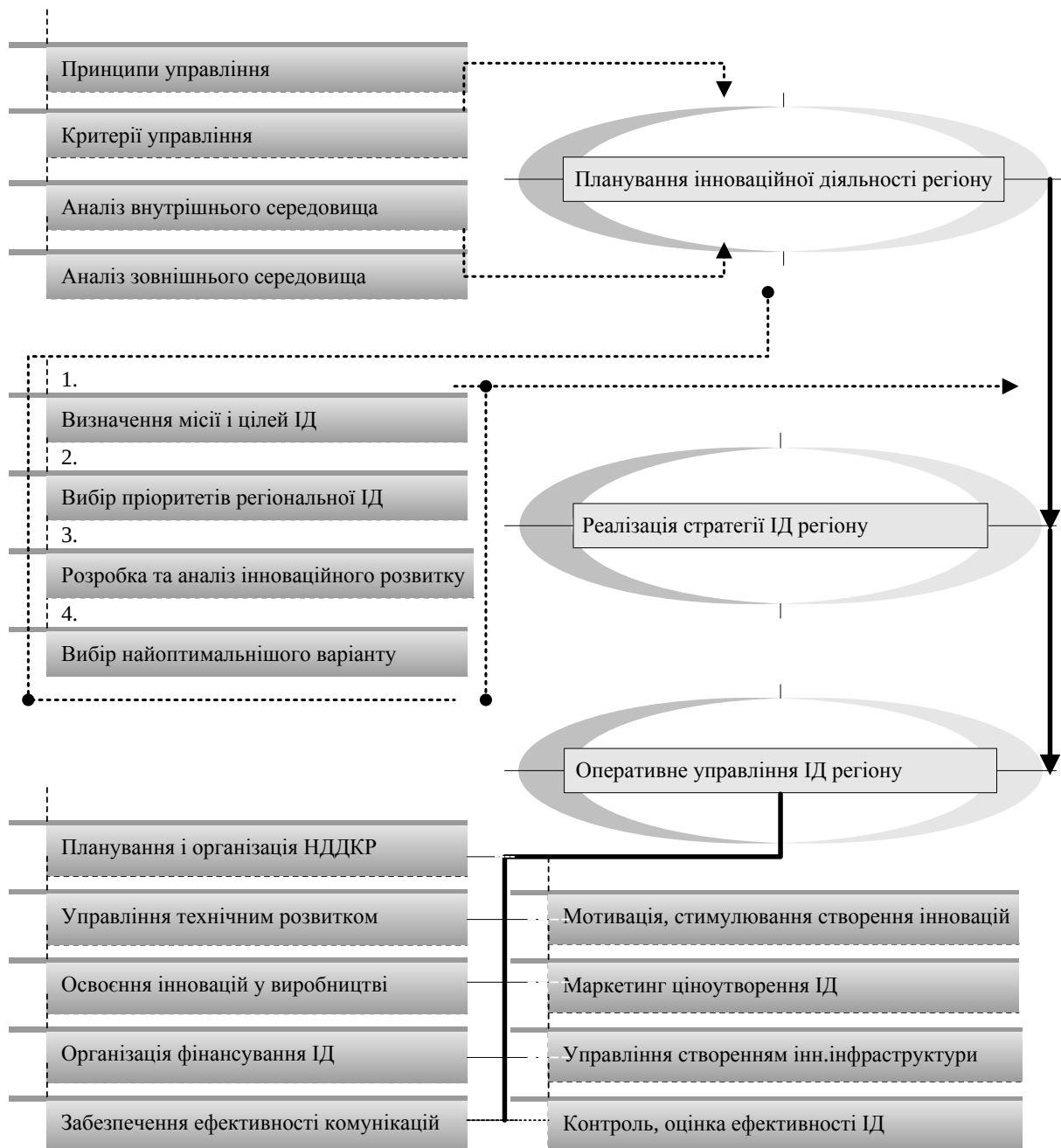

Рис. 1. Регіональний механізм регулювання інноваційної діяльності

Примітка: Складено автором

Ефективність механізму регулювання інноваційної діяльності визначається здатністю до виконання ряду функцій, таких, як: забезпечення конкурентоспроможності системи, створення синергічного ефекту, забезпечення вільного руху ресурсів, прийняття ефективних управлінських рішень, визначення найоптимальніших шляхів взаємодії із макросередовищем тощо.

Формування механізму регулювання інноваційної діяльності в регіоні відбувається під впливом двох основних факторів: 1) створення умов для

переходу на інноваційний шлях розвитку; 2) появи мотивацій у суб'єктів господарювання для активізації інноваційних процесів. До першого фактора можна віднести процес формування інноваційної сфери як самостійного елемента системи господарювання. У другому випадку мова йде про стимулювання інноваційної діяльності.

Як зазначає С.М. Ілляшенко [9, с.23], за допомогою методів економічного стимулювання держава підтримує розвиток пріоритетних галузей, регулює виробництво певних видів товарів, забезпечує розвиток науки і техніки, інвестиційну і інноваційну діяльність, що у свою чергу, надає можливість розвитку підприємницьких структур і окремих суб'єктів господарської діяльності.

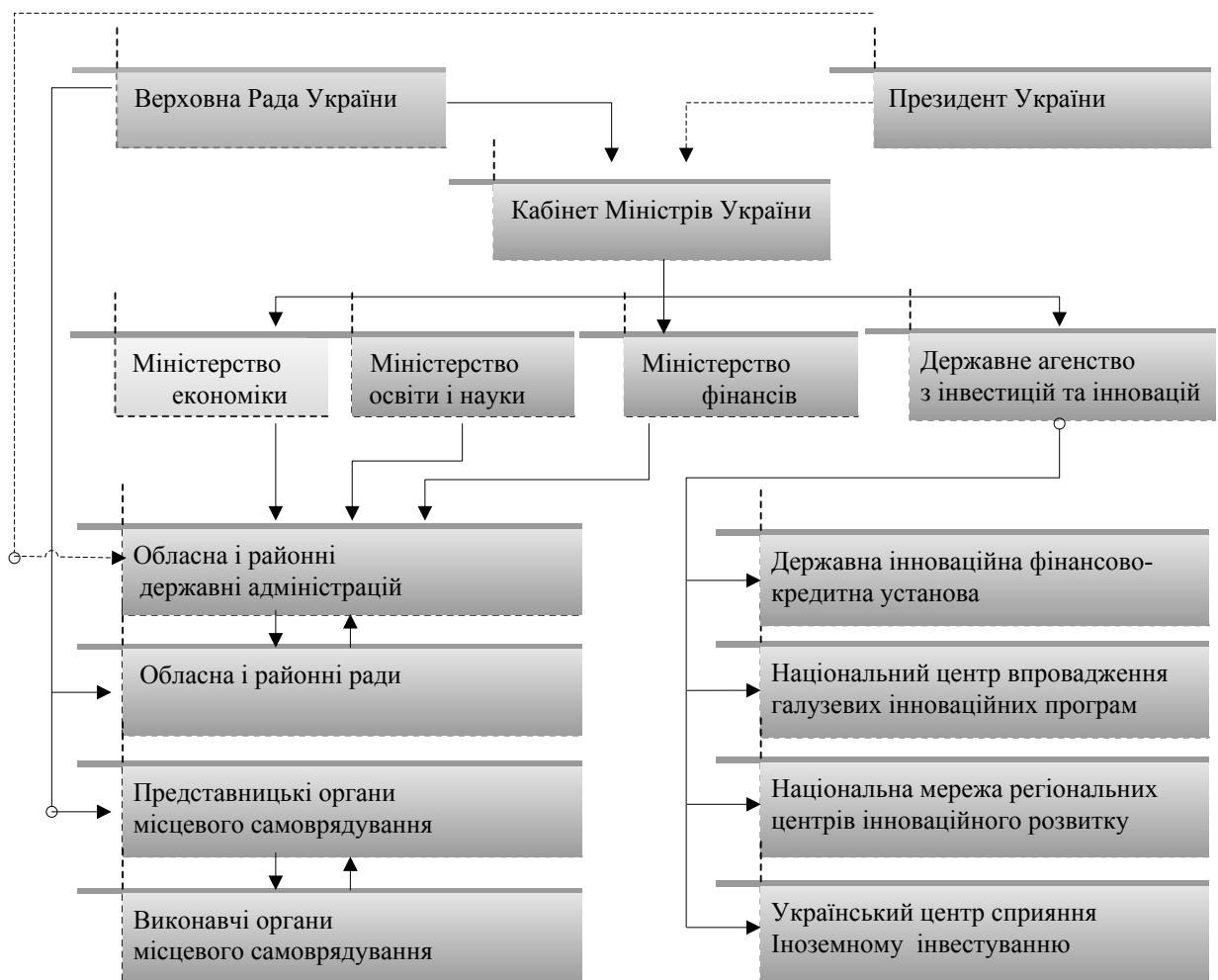

Рис. 2. Структура органів державного регулювання інноваційної діяльності

Примітка: складено автором

Обидва розглянуті фактори вимагають формування сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери.

Разом з тим враховуючи незрілість в Україні ринкового середовища, не можна нехтувати адміністративними методами, вплив яких є досить помітним. Ринкові відносини, що формуються в економіці України, спричиняють необхідність здійснення суттєвого реформування існуючих форм і методів управління науково-технологічним розвитком. Такі зміни повинні сприяти, з одного боку, прояву самостійності суб'єктів економічної та науково-технологічної діяльності, підпорядкованості їх діяльності задоволенню ринкового попиту на науково-технічну продукцію, а з іншого – впровадженню принципово нових методів державного регулювання в процесі реалізації єдиної державної інноваційної політики.

На наше глибоке переконання, на сучасному етапі розвитку України та її регіонів, вплив держави на інноваційні процеси, що відбуваються в її межах, є визначальним.

Регіональне регулювання інноваційних процесів виявляється в таких функціях [10, с. 42]:

- участь у розробці та реалізації державних і регіональних програм розвитку підприємництва;
- фінансова, матеріально - технічна, організаційно - методична підтримка господарюючих суб'єктів;
- залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і кредитів;
- сприяння інноваційної діяльності підприємницьких структур;
- стимулювання розробки і виробництва нових видів продукції;
- освоєння прогресивних технологій, патентів, ноу-хау;
- участь у створенні ринкової інфраструктури, що забезпечує господарюючим суб'єктам сприятливі умови.

30 грудня 2005 року Указом Президента України «Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій» № 1873/2005 утворено Державне агентство України з інвестицій та інновацій (Держінвестицій) як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом [11].

У вересні 2006 року з метою забезпечення ефективного управління спеціалізованою Українською державною інноваційною компанією її було передано до сфери управління Держінвестицій (постанова Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2006 року № 1335 «Про віднесення Української державної інноваційної компанії до сфери управління Державного агентства України з інвестицій та інновацій»).

8 серпня 2007 року постановою Кабінету Міністрів України № 1007 «Про внесення змін і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» Українську державну інноваційну компанію було перейменовано у Державну інноваційну фінансово-кредитну установу, а також було внесено зміни до Статуту Української державної інноваційної компанії.

Висновки:

Недоліками чинного механізму регулювання інноваційних процесів на рівні регіону є:

- не простежується чітко сформульована інноваційна політика держави;
- не визначені пріоритетні сфери розвитку виробництва;
- відсутність у більшості випадків конкретної організаційної структури для управління інноваціями на рівні підприємств та регіонів країни;
- реалізація цілей інноваційної політики держави не має необхідного та економічного забезпечення;
- не вирішені питання залучення додаткових інвестицій з метою модернізації на інноваційній основі експортоорієнтованих і структурноутворювальних підприємств у регіонах.

Структура управління науково-технічною та інноваційною діяльністю в Україні переобтяжена великою кількістю нескоординованих органів, функціонуючих без належної взаємодії, комплексного і системного розподілу повноважень, ієрархії підпорядкування (державний, галузевий та регіональний рівні). Якщо в загальнодержавному масштабі є певна система управління інноваціями, хоча і недостатньо ефективна, то на рівні регіонів такої системи практично немає. Окремі підприємства і наукові установи працюють у цій сфері на свій розсуд, без урахування інтересів регіонів. Тому з метою удосконалення системи органів державного управління науково-технічною та інноваційною сферами найближчим часом необхідно завершити процес створення в складі державних обласних адміністрацій підрозділів, відповідальних за науково-технічний та інноваційний розвиток у регіоні.

Література:

1. Концепція державної регіональної політики [Електронний ресурс]. – режим доступу [www.oda.te.gov.ua/.../toda_p51_Proekt%20konsepsiiregion %20 politikі.doc](http://www.oda.te.gov.ua/.../toda_p51_Proekt%20konsepsiiregion%20politiki.doc)
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс]. – режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>

3. Управління інноваційними процесами в регіонах / [М.А. Козоріз, Т.С. Смовженко, А.Я. Кузнєцова та ін.]; М.А. Козоріз (наук.ред.); НАН України, Ін-т регіональних досліджень, НБУ. Львівський банківський ін-т. – Л.: ЛБІ НБУ, 2006. – 263 с.
4. Чижова В.І. Ефективність регіональної інноваційно-інвестиційної політики / В.І. Чижова // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки / Донецький економіко-гуманітарний інститут МОН України; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Вип. 2(20). – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2006. – 222 с.81, с. 41
5. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України. / О.І. Дацій – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
6. Санду І. Активизация инновационной деятельности в АПК / И. Санду // АПК: экономика, управление.– №11. – 2005. – С.73 – 79.
7. Економічна енциклопедія: [У трьох томах]. Т. 3 [Редкол.:С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін.] – К.: Видавничий центр «Академія» – 731 с.
8. Г.Щокін Система управління і її закони / Г.Щокін // Персонал. – 2005. – №10. – С. 62 – 67.
9. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. Навч. посібн. / Ілляшенко С.М. – Суми: «Універ. книга», 2003. – 278 с.
10. Папп В. Пріоритетні напрямки формування регіональної інноваційно – інвестиційної політики / В. Папп // Економіст. – №9. – 2007. – С. 40 – 42
11. Офіційний сайт Державного агенства України з інвестицій та інновацій України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.in.gov.ua>